

Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (πρώτο τμήμα)

της 17ης Οκτωβρίου 2018*

«Προδικαστική παραπομπή – Περιβάλλον – Εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων στο περιβάλλον – Δικαίωμα προσφυγής κατά αποφάσεως περί χορηγήσεως άδειας – Απαίτηση να μην έχει η διαδικασία απαγορευτικό κόστος – Έννοια – Διαχρονική εφαρμογή – Άμεσο αποτέλεσμα – Συνέπειες επί εθνικής δικαστικής αποφάσεως περί καθορισμού των δικαστικών εξόδων που έχει τελεσιδικήσει»

Στην υπόθεση C-167/17,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Supreme Court (Ανώτατο Δικαστήριο, Ιρλανδία) με απόφαση της 23ης Μαρτίου 2017, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 3 Απριλίου 2017, στο πλαίσιο της δίκης

Volkmar Klohn

κατά

An Bord Pleanála,

παρισταμένων των:

Sligo County Council,

Maloney and Matthews Animal Collections Ltd,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πρώτο τμήμα),

συγκείμενο από τους R. Silva de Lapuerta, Αντιπρόεδρο, προεδρεύουσα του πρώτου τμήματος, J.-C. Bonichot (εισηγητή), A. Arabadjiev, E. Regan και C. G. Fernlund, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: M. Bobek

γραμματέας: L. Hewlett, κύρια διοικητική υπάλληλος,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 22ας Φεβρουαρίου 2018,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

- ο V. Klohn, αυτοπροσώπως και εκπροσωπούμενος από την B. Ohlig, advocate,
- ο An Bord Pleanála, εκπροσωπούμενος από τον A. Doyle, solicitor, και τον B. Foley, BL,

* Γλώσσα διαδικασίας: η αγγλική.

- η Ιρλανδία, εκπροσωπούμενη από τις M. Browne και G. Hodge, καθώς και από τον A. Joyce, επικουρούμενους από τις M. Gray και H. Godfrey, BL, καθώς και από τον R. Mulcahy, SC,
- η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τους C. Zadra, G. Gattinara και J. Tomkin,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 5ης Ιουνίου 2018,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 10α, πέμπτο εδάφιο, της οδηγίας 85/337/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 27ης Ιουνίου 1985, για την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημοσίων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον (ΕΕ 1985, L 175, σ. 40), όπως έχει τροποποιηθεί με την οδηγία 2003/35/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Μαΐου 2003 (ΕΕ 2003, L 156, σ. 17) (στο εξής: τροποποιημένη οδηγία 85/337).
- 2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ του Volkmar Klohn και του An Bord Pleanála (οργανισμού χωροταξίας, Ιρλανδία) (στο εξής: οργανισμός χωροταξίας) με αντικείμενο την επιδίκαση των δικαστικών εξόδων μιας ένδικης διαδικασίας που κίνησε ο V. Klohn κατά της οικοδομικής άδειας την οποία είχε χορηγήσει ο οργανισμός χωροταξίας για την κατασκευή, στο Achonry της County Sligo (κομητείας Sligo, Ιρλανδία), μιας εγκαταστάσεως ελέγχου νεκρών ζώων από ολόκληρη την Ιρλανδία.

Το νομικό πλαίσιο

Το διεθνές δίκαιο

- 3 Το προοίμιο της Συμβάσεως για την πρόσβαση σε πληροφορίες, τη συμμετοχή του κοινού στη λήψη αποφάσεων και την πρόσβαση στη δικαιοσύνη για περιβαλλοντικά θέματα, η οποία υπεγράφη στο Aarhus στις 25 Ιουνίου 1998 και εγκρίθηκε εξ ονόματος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας με την απόφαση 2005/370/ΕΚ του Συμβουλίου, της 17ης Φεβρουαρίου 2005 (ΕΕ 2005, L 124, σ. 1, στο εξής: Σύμβαση του Aarhus), έχει ως εξής:

«[...]

Αναγνωρίζοντας επίσης ότι κάθε άτομο έχει το δικαίωμα να ζει σε περιβάλλον κατάλληλο για την υγεία και την ευημερία του, καθώς και το καθήκον, τόσο μεμονωμένα όσο και σε συνεργασία με άλλους, να προστατεύει και να βελτιώνει το περιβάλλον για να ωφελούνται οι παρούσες και μέλλουσες γενεές·

Εκτιμώντας ότι, προκειμένου να ασκήσουν αυτό το δικαίωμα και να εκπληρώσουν αυτό το καθήκον, οι πολίτες πρέπει να διαθέτουν πρόσβαση σε πληροφορίες, να δικαιούνται να συμμετέχουν στη λήψη αποφάσεων και να έχουν πρόσβαση στη δικαιοσύνη για περιβαλλοντικά θέματα και αναγνωρίζοντας, επί αυτού, ότι οι πολίτες, ενδέχεται, να χρειάζονται συνδρομή για να ασκήσουν τα δικαιώματά τους·

[...]

Μεριμνώντας να είναι προσιτοί στο κοινό, συμπεριλαμβανομένων των οργανισμών, αποτελεσματικοί δικαστικοί μηχανισμοί, ούτως ώστε να προστατεύονται τα νόμιμα συμφέροντά τους και να εφαρμόζεται ο νόμος·

[...]».

- 4 Το άρθρο 1 της Συμβάσεως του Aarhus, με τίτλο «Στόχος», προβλέπει τα εξής:

«Προκειμένου να συμβάλ[ει] στην προστασία του δικαιώματος κάθε ατόμου από τις παρούσες και μελλοντικές γενεές να ζει σε περιβάλλον κατάλληλο για την υγεία και την ευημερία του, κάθε μέρος εξασφαλίζει τα δικαιώματα της πρόσβασης σε πληροφορίες, της συμμετοχής του κοινού στη λήψη αποφάσεων και της πρόσβασης στη δικαιοσύνη για περιβαλλοντικά θέματα, σύμφωνα με τις διατάξεις της παρούσας σύμβασης.»

- 5 Το άρθρο 3 της Συμβάσεως αυτής, με τίτλο «Γενικές Διατάξεις», ορίζει στην παράγραφο 8 τα εξής:

«Κάθε μέρος εξασφαλίζει ότι τα άτομα που ασκούν τα δικαιώματά τους σύμφωνα με τις διατάξεις της παρούσας σύμβασης δεν υφίστανται κυρώσεις, ούτε διώκονται, ούτε παρενοχλούνται κατά οποιονδήποτε τρόπο για την ανάμιξή τους. Η παρούσα διάταξη δεν επηρεάζει τις εξουσίες των εθνικών δικαστηρίων να επιδικάζουν εύλογες δαπάνες σε δικαστικές διαδικασίες.»

- 6 Το άρθρο 9 της εν λόγω Συμβάσεως, με τίτλο «Πρόσβαση στη δικαιοσύνη», ορίζει τα εξής:

«1. Κάθε μέρος, στο πλαίσιο της εθνικής του νομοθεσίας, εξασφαλίζει ότι οποιοδήποτε άτομο θεωρεί ότι το αίτημά του για πληροφορίες κατά το άρθρο 4 έχει αγνοηθεί, απορριφθεί αδίκως, είτε εν μέρει, είτε εξ ολοκλήρου, έχει απαντηθεί ανεπαρκώς ή κατά τα άλλα δεν έχει αντιμετωπισθεί σύμφωνα με τις διατάξεις του εν λόγω άρθρου, διαθέτει πρόσβαση σε διαδικασία επανεξέτασης ενώπιον δικαστηρίου ή άλλου ανεξάρτητου και αμερόληπτου φορέα που καθορίζεται διά νόμου.

[...]

2. Κάθε μέρος, στο πλαίσιο της εθνικής του νομοθεσίας, εξασφαλίζει ότι το ενδιαφερόμενο κοινό:

- α) το οποίο έχει επαρκές συμφέρον ή, εναλλακτικά
- β) το οποίο ισχυρίζεται προσβολή δικαιώματος, σε περίπτωση που η διοικητική δικονομία ενός μέρους το απαιτεί ως προϋπόθεση, διαθέτει πρόσβαση σε διαδικασία επανεξέτασης ενώπιον δικαστηρίου ή/και άλλου ανεξάρτητου και αμερόληπτου φορέα που καθορίζεται διά νόμου, προκειμένου να προσβάλει την ουσιαστική και τυπική νομιμότητα οποιασδήποτε απόφασης, πράξης ή παράλειψης που υπόκειται στις διατάξεις του άρθρου 6 και, σε περίπτωση που προβλέπεται από το εθνικό δίκαιο και υπό την επιφύλαξη της παραγράφου 3, άλλων σχετικών διατάξεων της παρούσας σύμβασης.

Τι είναι αυτό που συνιστά επαρκές συμφέρον και προσβολή δικαιώματος προσδιορίζεται σύμφωνα με τις απαιτήσεις του εθνικού δικαίου και σύμφωνα με τον στόχο να παρέχεται στο ενδιαφερόμενο κοινό ευρεία πρόσβαση στη δικαιοσύνη εντός του πεδίου εφαρμογής της παρούσας σύμβασης. Για τον σκοπό αυτόν, κρίνεται επαρκές για τον σκοπό του στοιχείου α), το συμφέρον οποιουδήποτε μη κυβερνητικού οργανισμού ο οποίος πληροί τις απαιτήσεις που αναφέρονται στο άρθρο 2 παράγραφος 5. Οι εν λόγω οργανισμοί θεωρείται επίσης ότι έχουν δικαιώματα που μπορούν να προσβληθούν για τον σκοπό του στοιχείου β).

[...]

3. Επιπλέον, και υπό την επιφύλαξη των διαδικασιών επανεξέτασης που αναφέρονται στις παραγράφους 1 και 2, κάθε μέρος εξασφαλίζει ότι, σε περίπτωση που πληροί τα τυχόν κριτήρια που καθορίζονται στο εθνικό του δίκαιο, το κοινό διαθέτει πρόσβαση σε διοικητικές ή δικαστικές διαδικασίες, προκειμένου να προσβάλει πράξεις και παραλείψεις από ιδιώτες και δημόσιες αρχές, οι οποίες συνιστούν παράβαση διατάξεων του εθνικού του δικαίου σχετικά με το περιβάλλον.

4. Επιπλέον, και υπό την επιφύλαξη της παραγράφου 1, οι διαδικασίες που αναφέρονται στις παραγράφους 1, 2 και 3, προβλέπουν κατάλληλη και αποτελεσματική επανόρθωση, συμπεριλαμβανομένων προσωρινών μέτρων, όπως ενδείκνυται, και είναι αμερόληπτες, δίκαιες, έγκαιρες και μη απαγορευτικά δαπανηρές. Οι αποφάσεις κατά το παρόν άρθρο δίδονται εγγράφως ή καταγράφονται. Στις αποφάσεις των δικαστηρίων, και όποτε είναι δυνατόν των άλλων φορέων, έχει πρόσβαση το κοινό.

5. Προκειμένου να προάγει την αποτελεσματικότητα των διατάξεων του παρόντος άρθρου, κάθε μέρος εξασφαλίζει την παροχή στο κοινό πληροφοριών σχετικά με την πρόσβαση σε διαδικασίες διοικητικής και δικαστικής επανεξέτασης και μελετά την καθιέρωση ενδεδειγμένων μηχανισμών αρωγής για την άρση ή τη μείωση οικονομικών και άλλων εμποδίων στην πρόσβαση στη δικαιοσύνη.»

Το δίκαιο της Ένωσης

- 7 Η τροποποιημένη οδηγία 85/337 προβλέπει ότι τα δημόσια και ιδιωτικά έργα που ενδέχεται να έχουν σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον αποτελούν αντικείμενο εκτιμήσεως των περιβαλλοντικών επιπτώσεών τους. Θεσπίζει, επίσης, υποχρεώσεις αφορώσες τη συμμετοχή του κοινού και τις διαβουλεύσεις μαζί του κατά τη διαδικασία λήψεως αποφάσεων σχετικά με την έγκριση τέτοιου είδους έργων.
- 8 Μετά την προσχώρηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης στη Σύμβαση του Aarhus, ο νομοθέτης της Ένωσης εξέδωσε την οδηγία 2003/35, της οποίας το άρθρο 3, σημείο 7, προσέθεσε στην οδηγία 85/337 το άρθρο 10α που ορίζει τα εξής:

«Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι, σύμφωνα με το εθνικό νομικό τους σύστημα, κάθε μέλος του ενδιαφερόμενου κοινού:

- α) που έχει επαρκές συμφέρον ή, εναλλακτικά
- β) που υποστηρίζει ότι επέρχεται προσβολή δικαιώματος, εάν αυτό απαιτείται ως προϋπόθεση από το δικονομικό διοικητικό δίκαιο ενός κράτους μέλους,

έχει πρόσβαση σε μια διαδικασία εξέτασης ενώπιον δικαστηρίου ή άλλου ανεξάρτητου και αμερόληπτου οργάνου συσταθέντος νομοθετικώς, προκειμένου να αμφισβητήσει την ουσιαστική ή τη διαδικαστική νομιμότητα αποφάσεων, πράξεων ή παραλείψεων που εμπίπτουν στις διατάξεις της παρούσας οδηγίας περί συμμετοχής του κοινού.

Τα κράτη μέλη καθορίζουν σε ποια φάση είναι δυνατόν να προσβάλλονται αποφάσεις, πράξεις ή παραλείψεις.

Τα κράτη μέλη καθορίζουν τι αποτελεί επαρκές συμφέρον και τι προσβολή δικαιώματος, με σταθερό στόχο να παρέχεται στο ενδιαφερόμενο κοινό ευρεία πρόσβαση στη δικαιοσύνη. Προς τούτο, το συμφέρον κάθε μη κυβερνητικής οργάνωσης που πληροί τις απαιτήσεις του άρθρου 1 παράγραφος 2 θεωρείται επαρκές για τους σκοπούς του στοιχείου α) του παρόντος άρθρου. Οι οργανώσεις αυτές θεωρείται επίσης ότι έχουν δικαιώματα που μπορούν να προσβληθούν, για τους σκοπούς του στοιχείου β) του παρόντος άρθρου.

Οι διατάξεις του παρόντος άρθρου δεν αποκλείουν τη δυνατότητα μιας προκαταρκτικής διαδικασίας αναθεώρησης ενώπιον διοικητικής αρχής και δεν θίγουν την απαίτηση να εξαντλούνται οι διοικητικές διαδικασίες αναθεώρησης πριν από την προσφυγή σε δικαστικές διαδικασίες αναθεώρησης, όπου υφίσταται τέτοιου είδους απαίτηση κατά την εθνική νομοθεσία.

Οι σχετικές διαδικασίες πρέπει να είναι ορθές, δίκαιες, εμπρόθεσμες και να μην έχουν απαγορευτικό κόστος.

Για τη μεγιστοποίηση της αποτελεσματικότητας των διατάξεων του παρόντος άρθρου, τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε να τίθενται στη διάθεση του κοινού οι πρακτικές πληροφορίες σχετικά με την πρόσβαση στις διοικητικές και δικαστικές διαδικασίες αναθεώρησης.»

- 9 Κατά το άρθρο 6, πρώτο εδάφιο, της οδηγίας 2003/35, «[τ]α κράτη μέλη θέτουν σε ισχύ τις αναγκαίες νομοθετικές, κανονιστικές και διοικητικές διατάξεις για να συμμορφωθούν προς την παρούσα οδηγία το αργότερο στις 25 Ιουνίου 2005. Ενημερώνουν αμέσως την Επιτροπή σχετικά».
- 10 Το άρθρο 10α της τροποποιημένης οδηγίας 85/337 επαναλήφθηκε στο άρθρο 11 της οδηγίας 2011/92/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Δεκεμβρίου 2011, για την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημοσίων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον (ΕΕ 2012, L 26, σ. 1).

Το ιρλανδικό δίκαιο

- 11 Το ιρλανδικό σύστημα δικαστικού ελέγχου περιλαμβάνει δύο στάδια. Οι προσφεύγοντες πρέπει πρώτα να ζητήσουν από το High Court (ανώτερο δικαστήριο, Ιρλανδία) την άδεια (leave) προσφυγής στο δικαστήριο, εκθέτοντας τους λόγους της προσφυγής τους και τα αιτήματά τους. Η προσφυγή μπορεί να ασκηθεί μόνον κατόπιν χορηγήσεως της άδειας αυτής.
- 12 Κατά το άρθρο 99 του rules of the Superior Courts (κανονισμού διαδικασίας των ανώτερων δικαστηρίων), «η επιδίκαση των δικαστικών εξόδων συναρτάται προς την έκβαση της υποθέσεως». Συνεπώς, ο ηττηθείς διάδικος φέρει καταρχήν, πέραν των δικών του εξόδων, τα δικαστικά έξοδα του αντιδίκου του. Αυτός είναι ο γενικός κανόνας, αλλά το High Court (ανώτερο δικαστήριο) έχει εξουσία εκτιμήσεως ώστε να αποκλίνει από τον κανόνα αυτόν, αν τούτο δικαιολογείται από τις συγκεκριμένες περιστάσεις της υποθέσεως.
- 13 Το δικαστήριο που επιλαμβάνεται της διαφοράς αποφαινεται μόνον επί της κατανομής των δικαστικών εξόδων. Στη συνέχεια, το ποσό των εξόδων που βαρύνει τον ηττηθέντα διάδικο προσδιορίζεται αριθμητικά με χωριστή απόφαση από τον Taxing Master, έναν δικαστή ειδικά επιφορτισμένο με τον καθορισμό των δικαστικών εξόδων, βάσει των δικαιολογητικών εγγράφων που έχει προσκομίσει ο νικήσας διάδικος. Κατά της αποφάσεως αυτής μπορεί να ασκηθεί ένδικο μέσο.
- 14 Με την απόφαση της 16ης Ιουλίου 2009, Επιτροπή κατά Ιρλανδίας (C-427/07, EU:C:2009:457, σκέψεις 92 έως 94), το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι η Ιρλανδία δεν είχε μεταφέρει στο εθνικό δίκαιο τον κανόνα του άρθρου 10α της τροποποιημένης οδηγίας 85/337, κατά τον οποίο οι διαδικασίες πρέπει να μην έχουν «απαγορευτικό κόστος».
- 15 Κατά τη διάρκεια του έτους 2011, προκειμένου να συναγάγει τις συνέπειες της διαπιστώσεως της παραλείψεως της συναφώς, η Ιρλανδία προσέθεσε στον νόμο περί χωροταξικού και πολεοδομικού σχεδιασμού το άρθρο 50 B, δυνάμει του οποίου, στο πλαίσιο εφαρμογής του νόμου αυτού, κάθε διάδικος υποχρεούται, καταρχήν, να φέρει τα δικαστικά έξοδά του. Ωστόσο, η διάταξη αυτή δεν εφαρμόζεται *ratione temporis* στη διαφορά της κύριας δίκης.

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

- 16 Κατά τη διάρκεια του έτους 2004, ο οργανισμός χωροταξίας χορήγησε στην εταιρία Maloney and Matthews Animal Collections Ltd οικοδομική άδεια για την κατασκευή στο Achonry μιας μονάδας ελέγχου νεκρών ζώων από όλη την Ιρλανδία. Η κατασκευή της μονάδας αυτής είχε αποφασισθεί στο πλαίσιο λήψεως μέτρων για την αντιμετώπιση της επιζωοτίας της σπογγώδους εγκεφαλοπάθειας των βοοειδών.
- 17 Στις 24 Ιουνίου 2004, ο V. Klohn, ιδιοκτήτης αγροκτήματος πλησίον της τοποθεσίας ανεγέρσεως της εν λόγω μονάδας, ζήτησε να του χορηγηθεί άδεια για να ασκήσει ένδικη προσφυγή κατά της ως άνω οικοδομικής άδειας. Η άδεια που ζήτησε του χορηγήθηκε στις 31 Ιουλίου 2007.
- 18 Με απόφαση της 23ης Απριλίου 2008, το High Court (ανώτερο δικαστήριο) απέρριψε την προσφυγή του V. Klohn.
- 19 Στις 6 Μαΐου 2008, το δικαστήριο αυτό καταδίκασε τον ενδιαφερόμενο στα δικαστικά έξοδα του οργανισμού χωροταξίας. Δεν ασκήθηκε ένδικο μέσο κατά της αποφάσεως αυτής.
- 20 Ενώπιον του Taxing Master του High Court (ανώτερου δικαστηρίου), ο οποίος είναι, σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο, επιφορτισμένος με τον αριθμητικό προσδιορισμό του ποσού των αποδοτέων δικαστικών εξόδων, ο V. Klohn υποστήριξε ότι, βάσει του άρθρου 3, παράγραφος 8, και του άρθρου 9, παράγραφος 4, της Συμβάσεως του Aarhus καθώς και του άρθρου 10α της τροποποιημένης οδηγίας 85/337, τα δικαστικά έξοδα που τον βαρύνουν δεν θα έπρεπε να αντιστοιχούν σε «απαγορευτικό κόστος».
- 21 Με απόφαση της 24ης Ιουνίου 2010, ο Taxing Master έκρινε ότι, δυνάμει του ιρλανδικού δικαίου, δεν είχε την εξουσία να εκτιμήσει αν το κόστος αυτό ήταν απαγορευτικό και καθόρισε τα δικαστικά έξοδα που ο V. Klohn έπρεπε να αποδώσει στον οργανισμό στο ποσό των 86 000 ευρώ περίπου.
- 22 Κατόπιν αιτήσεως αναθεωρήσεως της αποφάσεως του Taxing Master που υπέβαλε ο ενδιαφερόμενος, το High Court (ανώτερο δικαστήριο) επικύρωσε την απόφαση αυτή.
- 23 Ο V. Klohn άσκησε έφεση κατά της αποφάσεως του High Court (ανώτερου δικαστηρίου) ενώπιον του Supreme Court (Ανώτατου Δικαστηρίου, Ιρλανδία).
- 24 Το Supreme Court (Ανώτατο Δικαστήριο) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα εξής προδικαστικά ερωτήματα:
 - «1) Δύναται η κατά το άρθρο 10α της [τροποποιημένης οδηγίας 85/337] απαίτηση περί “μη απαγορευτικού κόστους” να έχει εφαρμογή σε υπόθεση όπως η υπό κρίση, στην οποία η προσβληθείσα άδεια εκδόθηκε πριν από τη λήξη της προθεσμίας για τη μεταφορά της οδηγίας αυτής στην εσωτερική έννομη τάξη, και στην οποία η δίκη για την προσβολή της εν λόγω άδειας κινήθηκε επίσης πριν από την ημερομηνία αυτή; Σε καταφατική περίπτωση, έχει η απαίτηση αυτή περί “μη απαγορευτικού κόστους” εφαρμογή σε όλα τα δικαστικά έξοδα που προέκυψαν στο πλαίσιο της δίκης αυτής ή μόνο στα δικαστικά έξοδα που προέκυψαν μετά τη λήξη της προθεσμίας για τη μεταφορά στην εσωτερική έννομη τάξη;
 - 2) Ο εθνικός δικαστής, ο οποίος διαθέτει εξουσία εκτιμήσεως όσον αφορά την καταδίκη του ηττηθέντος διαδίκου στα δικαστικά έξοδα, ελλείψει οποιουδήποτε μέτρου θεσπισθέντος από το οικείο κράτος μέλος για τη μεταφορά του άρθρου 10α της [τροποποιημένης οδηγίας 85/337] στην εσωτερική έννομη τάξη, οφείλει, όταν εκδίδει απόφαση σχετικά με τα δικαστικά έξοδα σε δίκη εμπίπτουσα στο πεδίο εφαρμογής της εν λόγω διατάξεως, να διασφαλίσει ότι η απόφασή του δεν θα έχει ως αποτέλεσμα να καταστήσει “απαγορευτικό” το κόστος της δίκης, είτε επειδή η σχετική

διάταξη έχει άμεσο αποτέλεσμα είτε επειδή τα εθνικά δικαστήρια πρέπει να ερμηνεύουν τους εθνικούς δικονομικούς κανόνες κατά τρόπο που, στο μέτρο του δυνατού, να εκπληρώνουν τους σκοπούς του εν λόγω άρθρου 10α;

- 3) Όταν η καταδίκη στα δικαστικά έξοδα δεν συνοδεύεται από κανέναν περιορισμό και, ελλείψει ασκήσεως ενδίκου μέσου κατ' αυτής, θεωρείται πλέον αμετάκλητη κατά το εθνικό δίκαιο, απαιτεί το δίκαιο της Ένωσης:
- α) ο Taxing Master, ο οποίος έχει, βάσει του εθνικού δικαίου, το καθήκον καθορισμού του ύψους των δικαστικών εξόδων στα οποία ευλόγως υποβλήθηκε ο νικήσας διάδικος, ή
 - β) ο δικαστής που επελήφθη αιτήσεως δικαστικού ελέγχου της αποφάσεως του Taxing Master

να αποστεί από τα κατ' αρχήν εφαρμοστέα μέτρα του εθνικού δικαίου και να καθορίσει το ποσό των επιδικαζόμενων δικαστικών εξόδων κατά τρόπο που να διασφαλίζεται ότι τα έξοδα αυτά δεν καθιστούν απαγορευτικό το κόστος της δίκης;»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του δευτέρου ερωτήματος

- 25 Με το δεύτερο προδικαστικό ερώτημά του, το οποίο πρέπει να εξεταστεί πρώτο, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί εάν η προβλεπόμενη στο άρθρο 10α, πέμπτο εδάφιο, της τροποποιημένης οδηγίας 85/337 απαίτηση κατά την οποία το κόστος ορισμένων δικαστικών διαδικασιών που αφορούν το περιβάλλον δεν πρέπει να είναι απαγορευτικό (στο εξής: κανόνας του μη απαγορευτικού κόστους) έχει άμεσο αποτέλεσμα ή εάν ο εθνικός δικαστής πρέπει μόνο να ερμηνεύει το εσωτερικό δίκαιο κατά τρόπο που να του παρέχει, στο μέτρο του δυνατού, τη δυνατότητα να καταλήξει σε λύση σύμφωνη προς τον σκοπό που επιδιώκει ο κανόνας αυτός.
- 26 Το ζήτημα του άμεσου αποτελέσματος του κανόνα του μη απαγορευτικού κόστους τίθεται στην υπόθεση της κύριας δίκης λόγω της μη μεταφοράς από την Ιρλανδία στην εσωτερική της έννομη τάξη του άρθρου 10α, πέμπτο εδάφιο, της τροποποιημένης οδηγίας 85/337, εντός της προβλεπόμενης στο άρθρο 6 της οδηγίας 2003/35 προθεσμίας, δηλαδή το αργότερο έως τις 25 Ιουνίου 2005. Η παράλειψη αυτή διαπιστώθηκε από το Δικαστήριο στην απόφαση της 16ης Ιουλίου 2009, Επιτροπή κατά Ιρλανδίας (C-427/07, EU:C:2009:457, σκέψεις 92 έως 94 και διατακτικό). Από τις εξηγήσεις που παρέσχε το αιτούν δικαστήριο προκύπτει, επίσης, ότι εθνική διάταξη για τη μεταφορά του κανόνα του μη απαγορευτικού κόστους θεσπίστηκε στο εσωτερικό δίκαιο για πρώτη φορά το έτος 2011, δηλαδή μετά την έκδοση της αποφάσεως επί της ουσίας που περάτωσε τη δίκη της οποίας ο προσδιορισμός των δικαστικών εξόδων αποτελεί αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης.
- 27 Πρέπει να υπομνησθεί ότι οι διατάξεις του δικαίου της Ένωσης έχουν άμεση εφαρμογή όταν απονέμουν στους ιδιώτες δικαιώματα τα οποία αυτοί μπορούν να επικαλούνται ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων (απόφαση της 4ης Δεκεμβρίου 1974, van Duyn, 41/74, EU:C:1974:133, σκέψεις 4 και 8).
- 28 Οι διατάξεις αυτές επιβάλλουν στα κράτη μέλη συγκεκριμένη υποχρέωση, η οποία δεν απαιτεί τη μεσολάβηση κάποιας πράξεως, είτε των οργάνων της Ένωσης είτε των κρατών μελών και η οποία δεν τους παρέχει κανένα περιθώριο εκτιμήσεως ως προς την εκτέλεσή της (απόφαση της 4ης Δεκεμβρίου 1974, van Duyn, 41/74, EU:C:1974:133, σκέψη 6).
- 29 Συναφώς πρέπει να υπομνησθεί, καταρχάς, ότι το άρθρο 10α, πέμπτο εδάφιο, της τροποποιημένης οδηγίας 85/337 προβλέπει απλώς ότι οι εν λόγω δικαστικές διαδικασίες «πρέπει να είναι ορθές, δίκαιες, εμπρόθεσμες και να μην έχουν απαγορευτικό κόστος». Λαμβανομένου υπόψη του γενικού

χαρακτήρα των χρησιμοποιούμενων όρων, οι διατάξεις αυτές δύσκολα μπορούν να θεωρηθούν ότι επιβάλλουν στα κράτη μέλη αρκούντως συγκεκριμένες υποχρεώσεις ώστε να μην είναι αναγκαίο να ληφθούν εθνικά μέτρα για τη διασφάλιση της εφαρμογής τους.

- 30 Περαιτέρω, το Δικαστήριο έχει αποφανθεί ότι τα κράτη μέλη έχουν, δυνάμει της διαδικαστικής αυτονομίας τους και υπό την επιφύλαξη της τηρήσεως των αρχών της ισοδυναμίας και της αποτελεσματικότητας, κάποιο περιθώριο ευελιξίας κατά την εφαρμογή του άρθρου 10α της τροποποιημένης οδηγίας 85/337 (αποφάσεις της 16ης Φεβρουαρίου 2012, Solway κ.λπ., C-182/10, EU:C:2012:82, σκέψη 47, καθώς και της 7ης Νοεμβρίου 2013, Gemeinde Altrip κ.λπ., C-72/12, EU:C:2013:712, σκέψη 30).
- 31 Τέλος και κατά κύριο λόγο, το Δικαστήριο έχει αποφανθεί σχετικά με το άμεσο αποτέλεσμα του κανόνα του μη απαγορευτικού κόστους. Πράγματι, ο κανόνας αυτός περιλαμβάνεται, με όμοια σε μεγάλο βαθμό διατύπωση, και στο άρθρο 9, παράγραφος 4, της Συμβάσεως του Aarhus. Η ομοιότητα αυτή δεν είναι τυχαία, καθόσον η οδηγία 2003/35, η οποία προσέθεσε το άρθρο 10α στην οδηγία 85/337, είχε ακριβώς ως σκοπό να ευθυγραμμίσει το κοινοτικό δίκαιο με τη Σύμβαση του Aarhus ενόψει της επικυρώσεώς της από την Κοινότητα, όπως προκύπτει από την αιτιολογική σκέψη 5 της οδηγίας 2003/35.
- 32 Το Δικαστήριο έκρινε, με την απόφαση της 15ης Μαρτίου 2018, North East Pylon Pressure Campaign και Sheehy (C-470/16, EU:C:2018:185, σκέψεις 52 και 58), ότι το άρθρο 9, παράγραφος 4, της Συμβάσεως του Aarhus δεν έχει άμεση εφαρμογή.
- 33 Καθόσον το Δικαστήριο δεν εξετάζει τη δυνατότητα άμεσης εφαρμογής των διατάξεων μιας συμφωνίας που υπεγράφη από την Ένωση βάσει διαφορετικών κριτηρίων από εκείνα που χρησιμοποιεί προκειμένου να διαπιστώσει εάν οι διατάξεις μιας οδηγίας έχουν άμεση εφαρμογή (βλ., συναφώς, απόφαση της 30ής Σεπτεμβρίου 1987, Demirel, 12/86, EU:C:1987:400, σκέψη 14), από την παρατιθέμενη στην προηγούμενη σκέψη απόφαση μπορεί να συναχθεί επίσης ότι ο κανόνας του μη απαγορευτικού κόστους που περιλαμβάνεται στο άρθρο 10α, πέμπτο εδάφιο, της τροποποιημένης οδηγίας 85/337 δεν έχει άμεσο αποτέλεσμα.
- 34 Λαμβανομένου υπόψη του ότι οι επίμαχες διατάξεις της τροποποιημένης οδηγίας 85/337 δεν έχουν άμεσο αποτέλεσμα και ότι οι διατάξεις αυτές μεταφέρθηκαν εκπροθέσμως στην έννομη τάξη του συγκεκριμένου κράτους μέλους, τα εθνικά δικαστήρια του κράτους αυτού οφείλουν, στο μέτρο του δυνατού, να ερμηνεύουν το εσωτερικό δίκαιο, μετά τη λήξη της ταχθείσας στα κράτη μέλη προθεσμίας για τη μεταφορά της στην εσωτερική έννομη τάξη, προκειμένου να επιτευχθεί ο επιδιωκόμενος από τις διατάξεις της σκοπός, προκρίνοντας την ερμηνεία των εθνικών κανόνων που είναι η πλέον σύμφωνη προς τον σκοπό αυτόν, για να καταλήξουν έτσι σε λύση συμβατή προς τις διατάξεις της εν λόγω οδηγίας (βλ., συναφώς, απόφαση της 4ης Ιουλίου 2006, Αδενέλερ κ.λπ., C-212/04, EU:C:2006:443, σκέψη 115 και διατακτικό).
- 35 Ο σκοπός που επεδίωκε ο νομοθέτης της Ένωσης όταν θέσπισε τον κανόνα του μη απαγορευτικού κόστους που περιλαμβάνεται στο άρθρο 10α της τροποποιημένης οδηγίας 85/337 σημαίνει ότι οι ιδιώτες πρέπει να μην εμποδίζονται να ασκήσουν ένδικη προσφυγή ή να συνεχίσουν μια δικαστική διαδικασία που εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της διατάξεως αυτής, εξαιτίας της οικονομικής επιβαρύνσεως που θα μπορούσαν να υποστούν εντεύθεν (απόφαση της 11ης Απριλίου 2013, Edwards και Pallikaropoulos, C-260/11, EU:C:2013:221, σκέψη 35). Ο σκοπός αυτός, με τον οποίο επιδιώκεται να παρασχεθεί στο ενδιαφερόμενο κοινό ευρεία πρόσβαση στη δικαιοσύνη, αποτελεί έκφανση της γενικότερης βουλήσεως του νομοθέτη της Ένωσης να συμβάλει στη διατήρηση, την προστασία και τη βελτίωση της ποιότητας του περιβάλλοντος και να ενεργοποιήσει το κοινό ώστε να δραστηριοποιηθεί προς αυτή την κατεύθυνση καθώς και να εξασφαλίσει τον σεβασμό του δικαιώματος αποτελεσματικής προσφυγής και την τήρηση της αρχής της αποτελεσματικότητας (βλ., συναφώς, απόφαση της 11ης Απριλίου 2013, Edwards και Pallikaropoulos, C-260/11, EU:C:2013:221, σκέψεις 31 έως 33).

36 Κατόπιν των προεκτεθέντων, στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 10α, πέμπτο εδάφιο, της τροποποιημένης οδηγίας 85/337 έχει την έννοια ότι ο κανόνας του μη απαγορευτικού κόστους της διατάξεως αυτής δεν έχει άμεσο αποτέλεσμα. Σε περίπτωση μη μεταφοράς του άρθρου αυτού στην εσωτερική έννομη τάξη ενός κράτους μέλους, τα εθνικά δικαστήρια του κράτους αυτού οφείλουν, εντούτοις, στο μέτρο του δυνατού, να ερμηνεύουν το εσωτερικό δίκαιο, μετά τη λήξη της προβλεπόμενης προθεσμίας για τη μεταφορά του εν λόγω άρθρου στην εσωτερική έννομη τάξη, κατά τρόπον ώστε οι ιδιώτες να μην εμποδίζονται να ασκήσουν ένδικη προσφυγή ή να συνεχίσουν μια δικαστική διαδικασία που εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου αυτού εξαιτίας της οικονομικής επιβαρύνσεως που θα μπορούσαν να υποστούν εντεύθεν.

Επί του πρώτου ερωτήματος

37 Με το πρώτο προδικαστικό ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί εάν ο κανόνας του μη απαγορευτικού κόστους που περιλαμβάνεται στο άρθρο 10α της τροποποιημένης οδηγίας 85/337 τυγχάνει εφαρμογής σε διαδικασία όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, η οποία κινήθηκε πριν από την ημερομηνία λήξεως της προθεσμίας για τη μεταφορά του άρθρου αυτού στην εσωτερική έννομη τάξη. Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο ερώτημα αυτό, το αιτούν δικαστήριο ερωτά, επίσης, εάν ο εν λόγω κανόνας έχει εφαρμογή σε όλα τα δικαστικά έξοδα που προέκυψαν στο πλαίσιο της δίκης αυτής ή μόνο στα δικαστικά έξοδα που προέκυψαν μετά τη λήξη της ως άνω προθεσμίας μεταφοράς.

38 Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, ένας νέος κανόνας εφαρμόζεται, καταρχήν, παραχρήμα στα μελλοντικά αποτελέσματα καταστάσεως που γεννήθηκε υπό το κράτος παλαιότερου κανόνα (αποφάσεις της 11ης Δεκεμβρίου 2008, Επιτροπή κατά Freistaat Sachsen, C-334/07 P, EU:C:2008:709, σκέψη 43 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία, της 6ης Ιουλίου 2010, Monsanto Technology, C-428/08, EU:C:2010:402, σκέψη 66, και της 6ης Οκτωβρίου 2015, Επιτροπή κατά Andersen, C-303/13 P, EU:C:2015:647, σκέψη 49).

39 Το αντίθετο ισχύει, υπό την επιφύλαξη της αρχής της μη αναδρομικότητας των νομικών πράξεων, μόνο σε περίπτωση που ο νέος κανόνας συνοδεύεται από ειδικές διατάξεις οι οποίες καθορίζουν συγκεκριμένα τις προϋποθέσεις διαχρονικής του εφαρμογής (απόφαση της 16ης Δεκεμβρίου 2010, C-266/09, Stichting Natuur en Milieu κ.λπ., C-266/09, EU:C:2010:779, σκέψη 32).

40 Επομένως, οι πράξεις που εκδόθηκαν για τη μεταφορά μιας οδηγίας στην εσωτερική έννομη τάξη πρέπει να εφαρμόζονται στα μελλοντικά αποτελέσματα καταστάσεων που γεννήθηκαν υπό το κράτος του παλαιότερου κανόνα, από την ημερομηνία λήξεως της προθεσμίας για τη μεταφορά της στην εσωτερική έννομη τάξη, εκτός εάν η οδηγία αυτή ορίζει διαφορετικά.

41 Η οδηγία 2003/35 δεν περιέχει καμία ειδική διάταξη όσον αφορά τις προϋποθέσεις διαχρονικής εφαρμογής του άρθρου 10α της τροποποιημένης οδηγίας 85/337 (απόφαση της 7ης Νοεμβρίου 2013, Gemeinde Altrip κ.λπ., C-72/12, EU:C:2013:712, σκέψη 23).

42 Συναφώς, το Δικαστήριο έχει αποφανθεί ότι το άρθρο 10α της τροποποιημένης οδηγίας 85/337 έχει την έννοια ότι οι διατάξεις του εσωτερικού δικαίου που θεσπίστηκαν για τη μεταφορά του άρθρου αυτού στην εσωτερική έννομη τάξη πρέπει να εφαρμόζονται στις διοικητικές διαδικασίες αδειοδοτήσεως που έχουν κινηθεί πριν από την ημερομηνία λήξεως της προθεσμίας για τη μεταφορά της διατάξεως αυτής στην εσωτερική έννομη τάξη (βλ., συναφώς, απόφαση της 7ης Νοεμβρίου 2013, Gemeinde Altrip κ.λπ., C-72/12, EU:C:2013:712, σκέψη 31).

- 43 Εάν δεν έχει εκδοθεί καμία πράξη για τη μεταφορά στην εσωτερική έννομη τάξη εντός της προθεσμίας που προβλέπει μια οδηγία για τον σκοπό αυτό, όπως στην περίπτωση της διαφοράς της κύριας δίκης, πρέπει να γίνει δεκτό ότι η υποχρέωση ερμηνείας του εθνικού δικαίου σύμφωνα με τον κανόνα που δεν έχει μεταφερθεί στην εσωτερική έννομη τάξη ισχύει επίσης, υπό τις προϋποθέσεις που υπομνήσθηκαν στις σκέψεις 39 και 40 της παρούσας αποφάσεως, από τη λήξη της προθεσμίας αυτής.
- 44 Πράγματι, στην τελευταία αυτή περίπτωση, ο εθνικός δικαστής έχει υποχρέωση να ερμηνεύει το εσωτερικό δίκαιο κατά τρόπον ώστε να καταλήγει, στο μέτρο του δυνατού, στο αποτέλεσμα που επιδιώκουν οι διατάξεις της οδηγίας οι οποίες δεν έχουν μεταφερθεί στην εσωτερική έννομη τάξη, όπως υπομνήσθηκε στη σκέψη 35 της παρούσας αποφάσεως. Η παραχρήμα εφαρμογή ενός νέου κανόνα μιας οδηγίας στα μελλοντικά αποτελέσματα των υφιστάμενων καταστάσεων, από τη λήξη της προθεσμίας για τη μεταφορά της οδηγίας αυτής, αποτελεί μέρος του αποτελέσματος αυτού, εκτός αν η συγκεκριμένη οδηγία ορίζει διαφορετικά.
- 45 Συνεπώς, τα εθνικά δικαστήρια οφείλουν να ερμηνεύουν το εθνικό δίκαιο, από τη λήξη της προθεσμίας για τη μεταφορά μιας οδηγίας που δεν έχει μεταφερθεί στην εθνική έννομη τάξη, κατά τρόπον ώστε να τα μελλοντικά αποτελέσματα των καταστάσεων που γεννήθηκαν υπό το κράτος της παλαιότερης νομοθεσίας να καθίστανται παραχρήμα συμβατά με τις διατάξεις της οδηγίας αυτής.
- 46 Υπό το πρίσμα του σκοπού που επιδιώκει ο κανόνας του μη απαγορευτικού κόστους, ο οποίος συνίσταται στην τροποποίηση της κατανομής των δικαστικών εξόδων σε ορισμένες δικαστικές διαδικασίες, μια δίκη η οποία κινήθηκε πριν από τη λήξη της προθεσμίας για τη μεταφορά της οδηγίας 2003/35 πρέπει να θεωρηθεί ως κατάσταση που γεννήθηκε υπό το κράτος της παλαιότερης νομοθεσίας. Περαιτέρω, η απόφαση περί κατανομής των δικαστικών εξόδων που λαμβάνει ο δικαστής κατά το πέρας της δίκης αντιπροσωπεύει ένα μελλοντικό και δη αβέβαιο αποτέλεσμα της εκκρεμούς δίκης. Κατά συνέπεια, τα εθνικά δικαστήρια έχουν την υποχρέωση, όταν αποφαινόμενα σχετικά με την κατανομή των δικαστικών εξόδων σε δίκες που κινήθηκαν πριν από την ημερομηνία λήξεως της προθεσμίας για τη μεταφορά της οδηγίας αυτής στην εθνική έννομη τάξη, να ερμηνεύουν το εσωτερικό δίκαιο κατά τρόπον ώστε να καταλήγουν, στο μέτρο του δυνατού, σε λύση σύμφωνη προς τον σκοπό που επιδιώκεται με τον κανόνα περί μη απαγορευτικού κόστους.
- 47 Συναφώς, δεν πρέπει να γίνεται διάκριση μεταξύ των εξόδων αναλόγως του αν προέκυψαν στην πράξη πριν ή μετά τη λήξη της προθεσμίας για τη μεταφορά της οδηγίας στην εσωτερική έννομη τάξη, εφόσον κατά την ημερομηνία αυτή δεν έχει ακόμη εκδοθεί η απόφαση περί κατανομής των δικαστικών εξόδων και εφόσον, κατά συνέπεια, η υποχρέωση ερμηνείας του εσωτερικού δικαίου σύμφωνα με τον κανόνα του μη απαγορευτικού κόστους ισχύει και για την απόφαση αυτή, όπως επισημάνθηκε στην προηγούμενη σκέψη. Επιπροσθέτως, το Δικαστήριο έχει αποφανθεί ότι το ζήτημα του τυχόν απαγορευτικού κόστους πρέπει να εκτιμάται σφαιρικός, λαμβανομένων υπόψη όλων των εξόδων στα οποία υποβλήθηκε ο ενδιαφερόμενος διάδικος (απόφαση της 11ης Απριλίου 2013, Edwards και Pallikaropoulos, C-260/11, EU:C:2013:221, σκέψη 28).
- 48 Εντούτοις, η υποχρέωση του εθνικού δικαστηρίου να λαμβάνει υπόψη το περιεχόμενο μιας οδηγίας, όταν ερμηνεύει και εφαρμόζει τους σχετικούς κανόνες του εσωτερικού δικαίου, οριοθετείται από τις γενικές αρχές του δικαίου, και κυρίως, από τις αρχές της ασφάλειας δικαίου και της μη αναδρομικότητας (απόφαση της 8ης Νοεμβρίου 2016, Oghyanov, C-554/14, EU:C:2016:835, σκέψη 63 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 49 Συναφώς, ο οργανισμός χωροταξίας υποστηρίζει ότι η παραχρήμα εφαρμογή του κανόνα του μη απαγορευτικού κόστους στις εκκρεμείς διαδικασίες αντίκειται στην αρχή της ασφάλειας δικαίου. Εκτιμά ότι ο κανόνας της κατανομής των δικαστικών εξόδων, ως ίσχυε και ήταν γνωστός στους διαδίκους κατά την έναρξη της διαδικασίας, επηρέασε το ύψος των εξόδων στα οποία οι διάδικοι επέλεξαν να υποβληθούν για την προάσπιση των δικαιωμάτων τους.

- 50 Βεβαίως, η αρχή της ασφάλειας δικαίου, από την οποία απορρέει η αρχή της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης, επιτάσσει, μεταξύ άλλων, οι κανόνες δικαίου να είναι σαφείς και ακριβείς, τα δε αποτελέσματά τους να μπορούν να προβλεφθούν, ιδίως όταν οι κανόνες αυτοί ενδέχεται να έχουν δυσμενείς συνέπειες για τους ιδιώτες και τις επιχειρήσεις (απόφαση της 22ας Ιουνίου 2017, Unibet International, C-49/16, EU:C:2017:491, σκέψη 43 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 51 Επιπροσθέτως, δικαίωμα επικλήσεως της αρχής της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης έχει κάθε ιδιώτης που βρίσκεται σε κατάσταση από την οποία προκύπτει ότι η αρμόδια αρχή, παρέχοντάς του ακριβείς διαβεβαιώσεις, του δημιούργησε βάσιμες προσδοκίες (βλ., συναφώς, απόφαση της 14ης Οκτωβρίου 2010, Nuova Agricast και Cofra κατά Επιτροπής, C-67/09 P, EU:C:2010:607, σκέψη 71).
- 52 Εντούτοις, στην κύρια δίκη, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι οι διάδικοι δεν έλαβαν καμία διαβεβαίωση για τη διατήρηση σε ισχύ του κανόνα περί κατανομής των εξόδων έως το πέρας της διαδικασίας. Αντιθέτως, από την έναρξη της διαδικασίας αυτής στις 24 Ιουνίου 2004, ημερομηνία κατά την οποία ο V. Klohn ζήτησε την άδεια να ασκήσει ένδικη προσφυγή, οι διάδικοι μπορούσαν να προβλέψουν, λαμβανομένων υπόψη των υποχρεώσεων της Ιρλανδίας από την οδηγία 2003/35 η οποία τέθηκε σε ισχύ στις 25 Ιουνίου 2003, ότι ο κανόνας αυτός θα έπρεπε να τροποποιηθεί σύντομα και το αργότερο πριν από τις 25 Ιουνίου 2005, δηλαδή πιθανότατα πριν από το πέρας της εν λόγω διαδικασίας. Ειδικότερα, η Ιρλανδία και ο οργανισμός χωροταξίας με την ιδιότητα του οργάνου του εν λόγω κράτους μέλους δεν μπορούν να επικαλούνται δικαιολογημένη εμπιστοσύνη όσον αφορά τη διατήρηση σε ισχύ ενός κανόνα τον οποίο η Ιρλανδία παρέλειψε να τροποποιήσει, παρά την υποχρέωση που είχε να τον τροποποιήσει εντός της ταχθείσας με την εν λόγω οδηγία προθεσμίας, όπως διαπίστωσε το Δικαστήριο στην απόφασή του της 16ης Ιουλίου 2009, Επιτροπή κατά Ιρλανδίας (C-427/07, EU:C:2009:457).
- 53 Τέλος, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι το πεδίο εφαρμογής της αρχής της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης δεν μπορεί να επεκταθεί τόσο ώστε να παρακωλύει, κατά γενικό τρόπο, την εφαρμογή ενός νέου κανόνα στα μελλοντικά αποτελέσματα καταστάσεων που γεννήθηκαν υπό το κράτος του παλαιότερου κανόνα (απόφαση της 6ης Οκτωβρίου 2015, Επιτροπή κατά Andersen, C-303/13 P, EU:C:2015:647, σκέψη 49).
- 54 Συνεπώς, ο οργανισμός χωροταξίας δεν μπορεί βεβαίως να υποστηρίξει ότι η αρχή της ασφάλειας δικαίου αντιτίθεται στην υποχρέωση που υπέχουν τα εθνικά δικαστήρια να ερμηνεύουν το εθνικό δίκαιο σύμφωνα με τον κανόνα του μη απαγορευτικού κόστους, όταν αποφαίνονται σχετικά με την κατανομή των δικαστικών εξόδων.
- 55 Κατόπιν των προεκτεθέντων, στο πρώτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 10α, πέμπτο εδάφιο, της τροποποιημένης οδηγίας 85/337 έχει την έννοια ότι τα δικαστήρια κράτους μέλους υπέχουν υποχρέωση σύμφωνης προς την οδηγία ερμηνείας, όταν αποφαίνονται σχετικά με την κατανομή των δικαστικών εξόδων στις δικαστικές διαδικασίες που κινήθηκαν πριν από την ημερομηνία λήξεως της προθεσμίας για τη μεταφορά του κανόνα περί μη απαγορευτικού κόστους που προβλέπεται στο ως άνω άρθρο 10α, πέμπτο εδάφιο, ανεξαρτήτως της ημερομηνίας κατά την οποία προέκυψαν τα έξοδα αυτά κατά τη διάρκεια της συγκεκριμένης διαδικασίας.

Επί του τρίτου ερωτήματος

- 56 Για την ορθή κατανόηση του τρίτου προδικαστικού ερωτήματος πρέπει να υπομνησθεί, εκ προοιμίου, ότι η ιρλανδική διαδικασία για την επιδίκαση των δικαστικών εξόδων διεξάγεται σε δύο στάδια. Μετά την έκδοση της αποφάσεώς του επί της ουσίας, το δικαστήριο που έχει επιληφθεί της διαφοράς αποφαίνεται, σε πρώτο στάδιο, σχετικά με την κατανομή των δικαστικών εξόδων μεταξύ των

διαδίκων. Σε δεύτερο στάδιο, ο Taxing Master καθορίζει το ποσό των εξόδων αυτών, η δε απόφασή του υπόκειται σε έλεγχο εκ μέρους δικαιοδοτικού οργάνου, δηλαδή του High Court (ανώτερου δικαστηρίου), και ακολούθως, ενδεχομένως, του Supreme Court (Ανώτατου Δικαστηρίου).

- 57 Σύμφωνα με τα στοιχεία που παρέσχε το αιτούν δικαστήριο σχετικά με την κύρια δίκη, το High Court (ανώτερο δικαστήριο), αφού απέρριψε την προσφυγή του V. Klohn, τον καταδίκασε, στις 6 Μαΐου 2008, στα δικαστικά έξοδα στα οποία υποβλήθηκε ο οργανισμός χωροταξίας, σύμφωνα με το άρθρο 99 του κανονισμού διαδικασίας των ανώτερων δικαστηρίων, κατά τον οποίο «η επιδίκαση των δικαστικών εξόδων συναρτάται προς την έκβαση της υποθέσεως». Η απόφαση αυτή έχει καταστεί αμετάκλητη, διότι δεν προσβλήθηκε με ένδικο μέσο εντός των προβλεπόμενων προθεσμιών. Ο Taxing Master προσδιόρισε αριθμητικά τα δικαστικά έξοδα που ο V. Klohn θα έπρεπε να αποδώσει στον οργανισμό χωροταξίας στο ποσό των 86 000 ευρώ περίπου, με απόφαση της 24ης Ιουνίου 2010, η οποία προσβλήθηκε ενώπιον του High Court (ανώτερου δικαστηρίου), και στη συνέχεια ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου.
- 58 Λαμβανομένων υπόψη των στοιχείων αυτών, το τρίτο ερώτημα πρέπει να θεωρηθεί ότι αφορά το ζήτημα εάν, στη διαφορά της κύριας δίκης, λαμβανομένης υπόψη της ισχύος δεδικασμένου που απέκτησε η απόφαση του High Court (ανώτερου δικαστηρίου) της 6ης Μαΐου 2008, η οποία κατέστη αμετάκλητη όσον αφορά την κατανομή των δικαστικών εξόδων, τα εθνικά δικαστήρια, αποφαινόμενα επί ενδίκου μέσου ασκηθέντος από τον προσφεύγοντα στην κύρια δίκη κατά της αποφάσεως του Taxing Master περί καθορισμού του ύψους των δικαστικών εξόδων, οφείλουν να ερμηνεύουν το εθνικό δίκαιο κατά τρόπον ώστε ο προσφεύγων να μη φέρει απαγορευτικό κόστος.
- 59 Κατά πάγια νομολογία, κατά την εφαρμογή του εσωτερικού δικαίου, τα εθνικά δικαστήρια οφείλουν να το ερμηνεύουν κατά το μέτρο του δυνατού υπό το πρίσμα του γράμματος και του σκοπού της επίμαχης οδηγίας, προκειμένου να επιτευχθεί το αποτέλεσμα που αυτή επιδιώκει και, κατά συνέπεια, να συμμορφωθούν προς το άρθρο 288, τρίτο εδάφιο, ΣΛΕΕ (απόφαση της 4ης Ιουλίου 2006, Αδενέλερ κ.λπ., C-212/04, EU:C:2006:443, σκέψη 108 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 60 Η υποχρέωση σύμφωνης προς το δίκαιο της Ένωσης ερμηνείας του εθνικού δικαίου είναι πράγματι συμφυής προς το σύστημα της Συνθήκης ΛΕΕ, καθόσον επιτρέπει στα εθνικά δικαστήρια να διασφαλίζουν, στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων τους, την πλήρη αποτελεσματικότητα του δικαίου της Ένωσης όταν αποφαινόνται επί των διαφορών των οποίων έχουν επιληφθεί (απόφαση της 4ης Ιουλίου 2006, Αδενέλερ κ.λπ., C-212/04, EU:C:2006:443, σκέψη 109 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 61 Εντούτοις, η αρχή της σύμφωνης προς το δίκαιο της Ένωσης ερμηνείας του εθνικού δικαίου έχει ορισμένα όρια.
- 62 Αφενός, όπως επισημάνθηκε ήδη στη σκέψη 48 της παρούσας αποφάσεως, η υποχρέωση που υπέχει ο εθνικός δικαστής να λαμβάνει υπόψη το περιεχόμενο μιας οδηγίας, όταν ερμηνεύει και εφαρμόζει τους σχετικούς κανόνες του εσωτερικού δικαίου, οριοθετείται από τις γενικές αρχές του δικαίου.
- 63 Συναφώς, η αρχή του δεδικασμένου έχει ιδιαίτερη σημασία τόσο στην έννομη τάξη της Ένωσης όσο και στις εθνικές έννομες τάξεις. Πράγματι, προς διασφάλιση τόσο της σταθερότητας του δικαίου και των εννόμων σχέσεων όσο και της ορθής απονομής της δικαιοσύνης, επιβάλλεται να μην μπορούν να τεθούν υπό αμφισβήτηση οι δικαστικές αποφάσεις οι οποίες έχουν καταστεί αμετάκλητες, μετά την εξάντληση των προβλεπόμενων ενδίκων μέσων ή μετά την εκπνοή των προθεσμιών που τάσσονται για την άσκηση αυτών των ενδίκων μέσων (απόφαση της 11ης Νοεμβρίου 2015, Klausner Holz Niedersachsen, C-505/14, EU:C:2015:742, σκέψη 38 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 64 Επίσης το δίκαιο της Ένωσης δεν απαιτεί να μην εφαρμόζονται εθνικοί δικονομικοί κανόνες βάσει των οποίων δικαστική απόφαση περιβάλλεται με την ισχύ του δεδικασμένου (απόφαση της 20ής Μαρτίου 2018, Di Puma και Consob, C-596/16 και C-597/16, EU:C:2018:192, σκέψη 31 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

- 65 Αφετέρου, η υποχρέωση σύμφωνης προς την οδηγία ερμηνείας παύει να υφίσταται όταν το εθνικό δίκαιο δεν μπορεί να ερμηνευθεί κατά τρόπο που να καταλήγει σε αποτέλεσμα συμβατό με εκείνο που επιδιώκει η συγκεκριμένη οδηγία. Με άλλα λόγια, δεν μπορεί να στηριχθεί στην αρχή της σύμφωνης προς την οδηγία ερμηνείας η *contra legem* ερμηνεία του εθνικού δικαίου (αποφάσεις της 4ης Ιουλίου 2006, Αδενέλερ κ.λπ., C-212/04, EU:C:2006:443, σκέψη 110, και της 15ης Απριλίου 2008, Impact, C-268/06, EU:C:2008:223, σκέψη 100).
- 66 Πρέπει να υπογραμμιστεί ότι το Δικαστήριο, όταν καλείται να αποφανθεί δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, δεν είναι αρμόδιο να εκτιμήσει εάν τα ως άνω όρια αποτελούν εμπόδιο σε ερμηνεία του εθνικού δικαίου σύμφωνη προς κανόνα δικαίου της Ένωσης. Κατά κανόνα, δεν απόκειται στο Δικαστήριο να ερμηνεύσει το εθνικό δίκαιο στο πλαίσιο μιας διαδικασίας προδικαστικής παραπομπής (απόφαση της 1ης Δεκεμβρίου 1965, Dekker, 33/65 EU:C:1965:118), καθόσον ο εθνικός δικαστής είναι ο μόνος αρμόδιος προς τούτο (βλ., συναφώς, απόφαση της 26ης Σεπτεμβρίου 2013, Ottica New Line, C-539/11, EU:C:2013:591, σκέψη 48).
- 67 Εναπόκειται, συνεπώς, στο αιτούν δικαστήριο να εκτιμήσει αν έχει ισχύ δεδικασμένου η απόφαση της 6ης Μαΐου 2008, με την οποία το High Court (ανώτερο δικαστήριο) καταδίκασε τον V. Klohn στα δικαστικά έξοδα της συγκεκριμένης διαδικασίας, προκειμένου να καθοριστεί εάν και σε ποιο βαθμό είναι δυνατή στην υπόθεση της κύριας δίκης μια ερμηνεία του εθνικού δικαίου σύμφωνη με τον κανόνα περί μη απαγορευτικού κόστους.
- 68 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Δικαστήριο μπορεί μόνο να παράσχει διευκρινίσεις προκειμένου να καθοδηγήσει το εθνικό δικαστήριο στην εκτίμησή του (απόφαση της 21ης Φεβρουαρίου 2006, Halifax κ.λπ., C-255/02, EU:C:2006:121, σκέψη 77) και να του υποδείξει ποια ερμηνεία του εθνικού δικαίου θα εκπλήρωνε την υποχρέωσή του να ερμηνεύει το εθνικό δίκαιο σύμφωνα με το δίκαιο της Ένωσης.
- 69 Συναφώς πρέπει να επισημανθεί ότι η απόφαση της 6ης Μαΐου 2008, με την οποία το High Court (ανώτερο δικαστήριο) αποφάνθηκε σχετικά με την κατανομή των δικαστικών εξόδων, καταδικάζοντας τον V. Klohn στα δικαστικά έξοδα στα οποία είχε υποβληθεί ο οργανισμός χωροταξίας, δεν έχει το ίδιο αντικείμενο με την απόφαση του Taxing Master που προκάλεσε τη δίκη ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, καθόσον, μεταξύ άλλων, η απόφαση αυτή δεν όρισε το ακριβές ποσό των δικαστικών εξόδων που βαρύνουν τον προσφεύγοντα στην κύρια δίκη. Κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, το δεδικασμένο εκτείνεται μόνο στις νομικές αξιώσεις τις οποίες έχει κρίνει το δικαστήριο. Επομένως, δεν αποκλείει τη δυνατότητα του Taxing Master ή ενός δικαιοδοτικού οργάνου να αποφανθεί, στο πλαίσιο μεταγενέστερης διαφοράς, επί νομικών ζητημάτων που δεν καλύπτονται από το δεδικασμένο της αποφάσεως αυτής (βλ., συναφώς, απόφαση της 11ης Νοεμβρίου 2015, Klausner Holz Niedersachsen, C-505/14, EU:C:2015:742, σκέψη 36).
- 70 Περαιτέρω, μια ερμηνεία βάσει της οποίας θα γινόταν δεκτό ότι, λαμβανομένου υπόψη του στενού δεσμού που υφίσταται μεταξύ της αποφάσεως περί κατανομής των δικαστικών εξόδων και της αποφάσεως περί καθορισμού του ύψους των εξόδων αυτών, ο οργανισμός χωροταξίας θα είχε δικαίωμα να διεκδικήσει το σύνολο των εξόδων στα οποία υποβλήθηκε ευλόγως για την υπεράσπισή του, θα παραβίαζε την αρχή της ασφάλειας δικαίου και θα αντετίθετο στην απαίτηση να είναι προβλέψιμο το δίκαιο της Ένωσης. Πράγματι, όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 114 των προτάσεών του, ο V. Klohn δεν ήταν σε θέση να γνωρίζει, έως την έκδοση της αποφάσεως του Taxing Master η οποία δημοσιεύθηκε πάνω από ένα έτος μετά την απόφαση περί καταδίκης του στα δικαστικά έξοδα, το ποσό των εξόδων που θα έπρεπε να αποδώσει στους νικήσαντες διαδίκους, ούτε, συνεπώς, μπορούσε να προσβάλει την πρώτη από τις εν λόγω αποφάσεις έχοντας επίγνωση της κατάστασης. Ακόμη λιγότερο προβλέψιμο για τον ενδιαφερόμενο ήταν το ποσό των αποδοτέων στον οργανισμό χωροταξίας δικαστικών εξόδων βάσει της αποφάσεως του Taxing Master, το οποίο ανερχόταν σχεδόν στο τριπλάσιο των δικαστικών εξόδων στα οποία είχε υποβληθεί ο ίδιος ο ενδιαφερόμενος στο πλαίσιο της συγκεκριμένης διαδικασίας.

- 71 Στο τρίτο ερώτημα πρέπει, συνεπώς, να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 10α, πέμπτο εδάφιο, της τροποποιημένης οδηγίας 85/337 έχει την έννοια ότι, σε διαφορά όπως αυτή της κύριας δίκης, ο εθνικός δικαστής ο οποίος καλείται να αποφανθεί σχετικά με το ύψος των δικαστικών εξόδων υπέχει υποχρέωση σύμφωνης προς την οδηγία ερμηνείας, στο μέτρο που τούτο δεν αποκλείεται από το δεδουλευμένο της αποφάσεως περί κατανομής των εξόδων αυτών η οποία έχει καταστεί αμετάκλητη, πράγμα που εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 72 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπύπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (πρώτο τμήμα) αποφαινεται:

- 1) Το άρθρο 10α, πέμπτο εδάφιο, της οδηγίας 85/337/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 27ης Ιουνίου 1985, για την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημοσίων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον, όπως έχει τροποποιηθεί με την οδηγία 2003/35/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Μαΐου 2003, έχει την έννοια ότι η προβλεπόμενη στο άρθρο αυτό απαίτηση κατά την οποία το κόστος ορισμένων δικαστικών διαδικασιών που αφορούν το περιβάλλον δεν πρέπει να είναι απαγορευτικό δεν έχει άμεσο αποτέλεσμα. Σε περίπτωση μη μεταφοράς του άρθρου αυτού στην εσωτερική έννομη τάξη ενός κράτους μέλους, τα εθνικά δικαστήρια του κράτους αυτού οφείλουν, εντούτοις, στο μέτρο του δυνατού, να ερμηνεύουν το εσωτερικό δίκαιο, μετά τη λήξη της προβλεπόμενης προθεσμίας για τη μεταφορά του εν λόγω άρθρου στην εσωτερική έννομη τάξη, κατά τρόπον ώστε οι ιδιώτες να μην εμποδίζονται να ασκήσουν ένδικη προσφυγή ή να συνεχίσουν μια δικαστική διαδικασία που εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου αυτού εξαιτίας της οικονομικής επιβαρύνσεως που θα μπορούσαν να υποστούν εντεύθεν.
- 2) Το άρθρο 10α, πέμπτο εδάφιο, της οδηγίας 85/337, όπως έχει τροποποιηθεί με την οδηγία 2003/35, έχει την έννοια ότι τα δικαστήρια ενός κράτους μέλους υπέχουν υποχρέωση σύμφωνης προς την οδηγία ερμηνείας, όταν αποφαινούνται σχετικά με την κατανομή των δικαστικών εξόδων στις δικαστικές διαδικασίες που κινήθηκαν πριν από την ημερομηνία λήξεως της προθεσμίας για τη μεταφορά της προβλεπόμενης στο ως άνω άρθρο 10α, πέμπτο εδάφιο, απαιτήσεως κατά την οποία το κόστος ορισμένων δικαστικών διαδικασιών που αφορούν το περιβάλλον δεν πρέπει να είναι απαγορευτικό, ανεξαρτήτως της ημερομηνίας κατά την οποία προέκυψαν τα έξοδα αυτά κατά τη διάρκεια της συγκεκριμένης διαδικασίας.
- 3) Το άρθρο 10α, πέμπτο εδάφιο, της οδηγίας 85/337, όπως έχει τροποποιηθεί με την οδηγία 2003/35, έχει την έννοια ότι, σε διαφορά όπως αυτή της κύριας δίκης, ο εθνικός δικαστής ο οποίος καλείται να αποφανθεί σχετικά με το ύψος των δικαστικών εξόδων υπέχει υποχρέωση σύμφωνης προς την οδηγία ερμηνείας, στο μέτρο που τούτο δεν αποκλείεται από το δεδουλευμένο της αποφάσεως περί κατανομής των εξόδων αυτών η οποία έχει καταστεί αμετάκλητη, πράγμα που εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει.

(υπογραφές)